

BIÊN BẢN PHỎNG VẤN SÂU
NGƯỜI CAO TUỔI, XÓM 5, XÃ YÊN HỒ, HUYỆN ĐỨC THỌ, HÀ TĨNH

Người thực hiện phỏng vấn: Nguyễn Thị Văn.

H: Anh Hùng đã giới thiệu, cháu tên là Văn, ở Hà Nội vào, sáng nay thì chúng cháu vừa làm việc ở nhà Văn hóa thôn, gặp gỡ một số người dân để tìm hiểu về tình hình bảo lụt ở đây và cách người dân phải vượt qua những khó khăn đó như thế nào. Hôm nay đến nhà ông bà thì được biết ông bà cao tuổi, cháu cũng muốn tìm hiểu thêm một số vấn đề liên quan đến kinh nghiệm để dự đoán bão, lũ lụt cũng như những ứng phó. Ông năm nay bao nhiêu tuổi?

Đ: Tôi năm nay 80

H: Ông tên là gì ạ?

Đ: Trần Văn Ngữ

H: Còn bà nhà ta năm nay bao nhiêu tuổi ạ?

Đ: Trần Thị Ngánh, 79 tuổi

H: Thế là 2 ông bà gần bằng tuổi nhau. Hiện nay hai ông bà đang sống với ai ạ?

Đ: Sống với nhau thôi, con ở riêng

H: Trước kia hồi còn khỏe ông làm ruộng chứ ạ?

Đ: Vâng, làm ruộng.

H: Bây giờ các anh, các chị ý ở riêng hết rồi?

Đ: Ở riêng hết

H: Tuổi ông bà thì cũng cao rồi, ông có thể cho cháu biết là ông có biết được cái lịch sử hình thành làng xóm ở đây không, từ ngày xưa ngà xưa thì cái xóm này, cái thôn này được hình thành như thế nào? Người dân mình gốc ở đây hay ở đâu đến hay là như thế nào, ông biết được hay ông nghe được các cụ kể lại?

Đ: Mấy người ở đây, sinh ra từ đời ông đời cha, 6 đến 7 đời rồi

H: Ông có bao giờ nghe các cụ kể lại gốc tích của dân ở đây từ đâu đến không?

Đ: Không, dân ở đây từ lúc tôi lớn nên tới giờ, bà con ở đây là ở đây thôi chứ

H: Vâng, nhưng cháu muốn hỏi là việc hình thành thôn xóm ở đây như thế nào, bây giờ gọi là thôn 5 hoặc là Trung Văn Minh, thế thì ngày xưa ngày xưa trước ia gọi là gì ạ?

Đ: Trước kia từ thời hình thành nên đó, thời mà mới cướp chính quyền là thôn Yên Ngoại

H: Thời cướp chính quyền có phải là năm 1945 không ạ? Gọi là thôn Yên Ngoại?

Đ: Thôn Yên Ngoại

H: Vâng, sau đó thì có đổi tên các thôn không ạ?

Đ: Sau một thời gian rồi thì đến lúc thành hợp tác xã rồi thì đổi thành tên thôn Văn Minh, bây giờ sắp xếp lại thành thôn Trung Văn Minh

H: Trung Văn Minh là từ năm nào ạ?

Đ: Từ năm ngoái, 2 năm rồi từ lúc sắp xếp lại. Xã đấy có 9 thôn giờ sắp xếp lại chỉ còn 6 thôn

H: Bắt đầu 6 thôn từ năm nào ạ?

Đ: Từ năm 2012, được hơn 1 năm rồi

H: Ông bà có thể nhớ lại thời ông bà còn nhỏ thì thông xóm có khác nhiều so với bây giờ không, cái kiểu nhà cửa của người dân rồi ruộng đất?

Đ: Đại bộ phận tập trung vô địa chủ, thôn tuy nhỏ nhưng có 7 địa chủ quan lại

H: Tức là ruộng đất tập trung ở trong tay quan lại?

Đ: Còn dân nghèo đi làm thuê, cày ruộng cho họ hoặc là đi ra các nơi làm nghề.

H: Làm nghề gì ạ?

Đ: Ở đây đại bộ phận là đi làm rèn, làm mộc, đi ra các nơi làm thuê, ai thuê chi thì làm, như các cụ ngày xưa, khổ lắm.

H: Ngày xưa đất ruộng có nhiều hơn bây giờ không ông?

Đ: Đất ruộng ngày xưa nhiều, giờ thì đường xá, dân cư nó cũng chiếm rất nhiều, trước kia ở đây ruộng là nhiều lắm đấy.

H: Vâng

Đ: Giờ thì đổi khác rồi.

H: Cháu thấy ngày xưa ở đây còn có nghề nuôi tằm dệt vải nữa đúng không?

Đ: Có, trước đây các bà là dệt vải, nuôi tằm

H: Ở chỗ nào ạ?

Đ: Ở vùng bên.

H: Ở thôn này hay thôn trên kia?

Đ: Ở thôn này. Bà dệt vải, ông bán. Còn đại bộ phận thì đi rèn

H: Thế trồng dâu ở chỗ nào ạ?

Đ: Trồng dâu thì ít thôi, nuôi tằm có nhưng không thành nghề, rất ít.

H: Nhưng dệt vải là dệt bằng gì?

Đ: Dệt vải là dệt bằng sợi lấy về.

H: Tức là mình dệt gia công thôi?

Đ:Ừ, gia công.

H: Nhưng mà mọi người có nghề dệt đúng không?

Đ: Dệt xong là mang lên thị trấn đổi cho mậu dịch. Mình lấy sợi của họ, dệt xong mình trả vải cho họ, mình lấy cái tiền công.

H: năm đấy ông bà khoảng bao nhiêu tuổi?

Đ: Năm đấy khoảng 20-22, mới cưới về đây.

H: Dệt đến năm nào thì thôi ạ?

Đ: Dệt đến năm 25-26 tuổi thì thôi. Khi có nhiều nhà máy thì thôi không làm, vì không ai dùng nữa.

H: Về sau nghề dệt không còn nữa, còn nghề rèn, nghề mộc vẫn duy trì?

Đ: Vẫn duy trì.

H: Ở đây có ai làm nghề rèn nữa không ạ?

Đ: Các cụ chết cả rồi

H: Cháu được biết ở đây mưa to thì bị lụt/ngập, thì thời xưa có thể không ông?

Đ: Thời xưa cũng lụt, lụt vào tháng 8 là bình thường.

H: 1 năm thì lụt nhiều không ạ?

Đ: 1 năm 2 – 3 lụt. Trước đây thôn này, trước đây tôi cũng ở ngoài đê, khoảng trên 20 gia đình ở ngoài đê, sau cải cách ruộng đất mới được chia đất vào trong đấy, vào trong đê cũng bị lụt, sau có tiền trở đất cát về đắp cao lên, xe cộ mới đi lại được, toàn là ruộng, mỗi nhà đào cái hố rồi đắp lên mà ở, đến mùa tháng 8 lụt.

H: Thế tức là lụt vào tháng 8 âm lịch ạ?

Đ: Tháng 8 âm lịch

H: Ông bà thấy lụt ngày xưa nhiều hơn hay bây giờ nhiều hơn?

Đ: Ngày xưa lụt cũng nhiều nhưng lụt nhỏ hơn, giờ lụt là lụt to.

H: Ông có biết tại sao lại như thế không ạ?

Đ: Xưa tôi thấy mưa cũng nhiều nhưng nước tiêu nhanh hơn, bây giờ nước nó tiêu chậm, vì trước đê này có mấy cái cống ở ngoài nên nó tiêu nhanh hơn. Bây giờ nhà nước quy hoạch lại, đắp lại, cống lấp hết nên tiêu chậm. Năm 2008 là ở đây chỉ còn 10 phân là lụt thôi cô ạ.

H: Lụt năm 1978 ông ở ngoài đê hay vào đây rồi?

Đ: Ở ngoài đê.

H: Năm 78 là lụt rất to.

Đ: Bề đê

H: Vâng, vỡ đê.

Đ: 78 là tôi vô trong đây rồi, nhưng mà vẫn có vỡ đê.

- H: Như ông nói trước có 2 cái cống thì nước tiêu nhanh hơn, nhưng làm đê thì lấp mất 2 cống nên nước tiêu chậm hơn, nên lụt. Ông có thể cho cháu biết người dân ở đây chịu ảnh hưởng của bão lũ và xâm nhập mặn như thế nào? 10 năm trước như thế nào và bây giờ như thế nào? Bão, lũ, nước mặn nó tràn vào.
- Đ: nước mặn cũng có nhưng ít thôi, ở đây vụ hè thu là cũng hay bị nước mặn, nhưng trường hợp đó là rất ít, như vụ hè thu năm 2003-2004, năm ngoái 2012 là cũng bị xâm nhập nước mặn, nhưng tỷ lệ nước mặn rất ít. Vẫn sản xuất được, chưa đến mức độ đình chỉ sản xuất.
- H: Ông thấy 10 năm trước so với bây giờ người dân chịu ảnh hưởng của bão lũ ít hơn hay nhiều hơn, nặng hơn hay nhẹ hơn?
- Đ: Bão nặng hơn, nhưng mấy năm nay cũng ít rồi. Riêng cái vùng đây chỉ có năm 2008 là lụt to, còn từ đó đến nay là không lụt.
- H: Ông kể xem năm 2008 lụt to, mức độ như thế nào?
- Đ: Ngập đến đây
- H: Ngập ghé lên đến nền nhà, mà nền nhà đã cao thế này.
- Đ: Nền nhà cao 1.2 m mà còn 10 phân nữa là lụt.
- H: Dưới sân là ngập rồi, nhưng nước chưa lên đến nhà.
- Đ: Đi lại phải đi đò
- H: Cháu tưởng năm 2010 là lụt to nhất chứ nhỉ?
- Đ: Năm 2010 hay 2008 nhỉ, tôi không nhớ rõ năm nào.
- H: 2010, các bác ở đây ban sáng cũng nói là 2010, người ta có cái cột đo ở nhà văn hóa.
- Đ: Ừ, có cái cột mốc ở đó.
- H: Năm lụt to đó thì nhà mình bị ảnh hưởng thế nào?
- Đ: Các cái là tôi mới làm, công trình phụ ...nói tóm lại là hư hỏng cả, lụt qua là phải sửa chữa lại.
- H: Nền nhà mình cao bao nhiêu?
- Đ: 80 phân
- H: nhà thì nước không vào nhưng công trình phụ thì bị hư hại?
- Đ: Công trình phụ là hư hỏng cả, lụt qua là phải sửa chữa lại.
- H: Cháu thấy nhà mình có 2 cái giếng ạ? Hay 2 cái bể?
- Đ: Trước đây là ăn nước giếng, chưa có nước sạch là phải ăn nước giếng, có bể lọc nữa, xây 2 cái bể là để lọc, mức từ giếng lên mà lọc cho nó trong mà ăn. Còn giờ có công trình nước sạch của nhà nước rồi thì dùng nước sạch.
- H: Nước sạch ông bà chứa vào chỗ nào?
- Đ: Đó đó, 2 cái bể to đó.
- H: Cái bể to ở trên là để nước sạch?
- Đ: Cả cái thùng nữa
- H: Đây 2 cái tròn tròn này là mình đang đựng nước sạch? Cái tròn tròn chỗ cái dây xuống cháu tưởng là cái giếng?
- Đ: Chỗ tròn tròn đây là cái giếng, giếng đáy từ lâu rồi
- H: Đã bao giờ lụt mà ngập miệng giếng?
- Đ: Chưa, lụt chưa bao giờ ngập được miệng giếng.
- H: Khi mà lụt thì nước giếng có bị ảnh hưởng gì không ạ? Có bị bẩn không ạ?
- Đ: Ngoài nó ngấm vô là bị bẩn, khi đó là phải hứng nước mưa, khi đó mỗi hộ gia đình là phải có thùng hứng nước mưa, lấy nước mưa mà sinh hoạt. Ở đây ăn nước giếng thì họ phải xây cái bể lọc, có làm hệ thống lọc nước. Mức nước giếng ra, lọc cạn là cũng rất trong.
- H: Ông thấy mỗi 1 năm mà lũ lụt như thế thì mức độ thiệt hại của người dân là như thế nào? về tài sản, đất đai, chăn nuôi? Ông có thể đánh giá được không?
- Đ: Mấy năm gần đây làm được vụ hè thu, nên lụt thì không ảnh hưởng đến vấn đề lúa, nhưng đến vụ đông thì không làm được. Như vụ đông năm nay trời mưa nhiều quá nên cũng không sản xuất được. Mấy năm trở lại đây chuyển đổi sản xuất sang vụ hè thu, đến tháng

- 5-6 âm lịch là hết rồi, mà lụt thì sang tháng 8-9 mới lụt, nên không có gì ảnh hưởng, chỉ ảnh hưởng đến vụ đông thôi, vụ rau màu vụ đông không làm được. Như năm ni là không làm được.
- H: Mưa nhiều quá là không trồng được cây gì cả. Về sản xuất thì 1 vụ bị ảnh hưởng, thế còn đất đai, nước mặn nó tràn vào thì đất đai ảnh hưởng như thế nào?
- Đ: Nước mặn ở đây chưa xâm nhập, không ảnh hưởng gì.
- H: nhưng cháu thấy các bác ấy bảo là có nước mặn vào mà?
- Đ: Có nước mặn vào nhưng mà ảnh hưởng đến đất đai và cây trồng thì cũng chưa ảnh hưởng.
- H: Thế chăn nuôi thì gặp phải những khó khăn gì ạ? Các gia đình gặp khó khăn gì?
- Đ: Chăn nuôi thì dịch bệnh. Mấy năm nay nhờ phòng bệnh, tiêm bệnh nên cũng đỡ, mấy năm trước thì đến mùa dịch bệnh là chết hết. Mấy năm trước là chưa có thú y, đến mùa rét chết rét nhiều lắm. Bây giờ thì có gia cầm, thủy cầm thì cũng hay dịch, trong đây ảnh hưởng về thời tiết, về mùa rét này, mưa nhiều là hay bị dịch. Còn đại gia súc thì giờ tiêm được, 1 năm 2 lần tiêm thì cũng đỡ. Chứ trước đây thì chưa có thú y, chết rét nhiều.
- H: Người dân ở đây có kinh nghiệm dân gian gì để phòng ngừa các hiện tượng lũ lụt, kinh nghiệm cha ông truyền lại thì như thế nào sẽ có lụt và lụt to hay bé?
- Đ: Các cụ trước đây thì hay nhìn vào cây cỏ. VD như nhìn vào Cỏ chì, vào tầm tháng 7 – 8 nứt mạnh thì sắp có mưa to.
- H: Còn gì nữa ạ? Ông biết được cái gì thì ông nói cho cháu biết, cháu đang sưu tầm.
- Đ: Người đi dân vạn chài thì người ta căn cứ vào trứng cá, cá nhiều trứng, sắp đẻ thì sắp có nước to, đây là kinh nghiệm dân gian, không có căn cứ khoa học.
- H: Đây là vào tháng nào ạ?
- Đ: Tháng 6 – 7 âm lịch mà trứng cá non thì là nước muộn. Người vạn chài người ta còn coi lá mía, nếu mà ngắn su là lụt to, ngắn cạn là lụt nhỏ.
- H: Ngoài ra các cụ có xem thời tiết gì nữa, hoa, lá gì không?
- Đ: Từ lúc có khí tượng dự báo thời tiết rồi là cứ theo, không quan tâm nữa, lụt to, lụt nhỏ, bão to, bão nhỏ là theo dõi đài.
- H: Ông bà cố nhớ giúp cháu xem còn cái gì nữa?
- Đ: Các cụ thường căn cứ vào cỏ cây.
- H: Vâng, cây cỏ chỉ rồi, căn cứ vào trứng cá, lá mía.
- Đ: Còn cây cỏ trời nở hoa, bao giờ hoa héo thì sẽ có 1 trận mưa to.
- H: Cây cỏ trời là cây gì? Trông nó như thế nào?
- Đ: Trông nó như cây tỏi, lá dài như cây tỏi, lên hoa trắng, hay mọc dại ở đường. Bao giờ hoa héo sẽ có 1 trận mưa to.
- H: Bà còn biết gì nữa không hả bà?
- Đ: Cây chuối nước đổ thì kiểu gì cũng có mưa lụt.
- H: Thế người ta nghe sấm chớp thì có kinh nghiệm gì không ạ?
- Đ: Sấm đông mạnh kiểu gì cũng có mưa lụt, kinh nghiệm các cụ trước đây đó. Rau không mọc được, trời mưa to. Cóc treo/kêu thì trời sắp mưa. Cóc đau bụng là kêu, kêu là trời mưa, cho nước, có mấy kinh nghiệm lật vật đất thôi.
- H: Đó là những kinh nghiệm từ thời xa xưa, theo ông bà nghiệm thì có đúng không?
- Đ: Cũng đúng đấy.
- H: VD như cây cỏ trời nở hoa, hoa héo thì sẽ có mưa to, con cóc kêu hoặc nghe sấm đông thì đúng là mưa. Những kinh nghiệm ông bà biết được thì ông bà có truyền cho con cháu của mình không?
- Đ: Cũng có khi truyền cho con cháu, nhưng bây giờ có khoa học rồi. Ôi dời, đây là các cụ nói thế, có khoa học, có khí tượng.
- H: VD con của ông thì có tin không?
- Đ: Tôi cũng có nói với các cháu, còn tin không thì tôi cũng không hỏi. Tháng 8 mà nghe sấm đông mạnh thì thế nào cũng mưa to.

H: Những kinh nghiệm này là ai nói cho ông biết?

Đ: Các cụ nói, các cụ biết chữ Hán thôi, nhưng các cụ có kinh nghiệm. Các cụ truyền lại và tôi cũng coi xem có đúng không.

H: Ông bà có biết kinh nghiệm mặng mà mọc chúi vào bụi thì sẽ mưa không ạ?

Đ: Có, bão, mặng mọc vào trong bụi, ngọn đâm vào bụi tre thì bão.

H: Bình thường nó phải mọc ra ngoài, nhưng nếu nó mọc trúi vào trong thì sẽ có bão.

Đ: Thời tiết mà bình thường thì nó đâm thẳng nếu mà thời tiết có biến động, có bão thì nó đâm vào bụi để tránh, do thời tiết.

H: Còn gì nữa không ạ?

Đ: Mùa hè gió Lào to thì đến mùa Thu là lụt, bão to.

H: Các cụ cũng nói Nam to thì bão to.

Đ: Trên sách vở địa lý gọi là gió Lào chứ không phải là gió Nam. Miền trung có gió Lào còn miền bắc thì không có. Kinh nghiệm các cụ truyền lại là có bão.

H: Gió Lào là vào khoảng tháng mấy ạ?

Đ: Vào tháng 4 đến tháng 7 âm lịch.

H: Có 1 năm cháu vào đây vào khoảng tháng 8, cháu biết gió Lào rồi, nóng rất hết mặt. Các cụ ngày xưa truyền lại cho ông bà, ông bà lại truyền lại cho con cháu, nhưng bây giờ có dự báo thời tiết nên người ta cũng theo thời tiết, phải xem cả ti vi nữa. Ở trong này tín người dân gian thì có nói gì về vấn đề mưa bão không ạ? Tín ngưỡng là người ta tin vào cái gì hoặc người ta thờ ai đó?

Đ: Trong này không có.

H: Vâng, thế ở làng mình có phong tục tập quán gì mà chống bão lụt, vd thờ thần gì đó để chống bão lụt.

Đ: không có.

H: Thế ngày xưa có không ạ?

Đ: Ngày xưa thì có. Ngày xưa ở đây có mấy đền thờ ông thần Hoàng, đền thờ nhà thánh, trong đây có 1 cái chùa, chùa Dìn.

H: Bây giờ không còn nữa ạ?

Đ: Phá lâu rồi, từ lúc cải cách là phá, gỗ thì đem ra làm các công trình.

H: Ngày xưa các đền thờ này là thờ ai ạ?

Đ: Thờ Thành Hoàng của làng, chùa là thờ bên Phật giáo.

H: Nhà Thánh là thờ ai ạ?

Đ: Nhà Thánh là thờ 1 vị thánh ở địa phương đây.

H: Mình thờ Thành Hoàng và vị thánh thì có niềm tin là họ sẽ giúp người dân tránh lụt, bão gì không ạ?

Đ: Cũng có đó. Vì hàng năm đến rằm tháng giêng, rằm tháng 7 dân người ta cúng, cầu cho dân yên, nước yên, tai qua nạn khỏi. Bây giờ thì phá lâu rồi.

H: Những kinh nghiệm mà ông bà nói cho cháu thì nó có thay đổi theo thời gian không? tức là thời ông bà và bố mẹ của ông bà thì nó có khác gì bây giờ không? Cái cách xem cây cỏ này.

Đ: Từ đó đến giờ thì duy trì thôi chứ không có gì thay đổi. Tôi cũng 80 tuổi rồi nên kinh nghiệm cũng có, khi nào mà thấy cỏ chỉ sắp nứt mạnh thì thể nào cũng có trận mưa.

H: Cỏ chỉ có phải là cỏ gà không ạ?

Đ: Cỏ gà đó.

H: Nếu thấy nó trắng trắng lên là sắp có mưa.

Đ: Bình thường nó không trắng, khi sắp có mưa nó mới thay đổi màu sắc, nứt trắng.

H: kinh nghiệm đó từ thời ngày xưa thì đến giờ có thay đổi gì không ạ?

Đ: không thay đổi.

H: Theo ông bà trong tương lai, con cháu của mình có còn áp dụng nữa không?

- Đ: Bây giờ chúng nó học hành, có khí tượng thủy văn, bây giờ nó tin vào khoa học, không tin vào các hiện tượng tự nhiên nữa.
- H: Thế con của ông bà thì có tin vào các kinh nghiệm này không?
- Đ: Có, vẫn tin. Tôi phải bày cho con, phổ biến cho con để cho nó biết.
- H: Ngoài việc phổ biến cho con mình thì mình có phổ biến cho người ngoài không ạ? VD như hàng xóm láng giềng.
- Đ: Thì anh em ngồi đánh đỏi, nói chuyện với nhau, trời sắp mưa rồi, cỏ gà nứt mạnh.
- H: Tức là các ông bà già vẫn trao đổi với nhau. Xong rồi bên nhà họ thì họ lại nói cho con cháu họ đúng không ạ? Thế là chỉ có truyền miệng thế thôi chứ không có ghi chép, sách vở gì cả?
- Đ: không có ghi chép, sách vở, gọi là kinh nghiệm dân gian, đời này qua đời khác.
- H: Ông bà có thể nói cho cháu biết, suốt cuộc đời ông bà đã trải qua nhiều trận lụt rồi, những trận lụt đó có ảnh hưởng như thế nào đến gia đình nhà mình? Chuẩn bị lụt đến thì gia đình mình phải làm gì để ứng phó?
- Đ: Trước đây tôi ở ngoài đê, lụt là phải chuẩn bị lên gác ở, củi đuốc, bếp, thức ăn, lương thực chuyển lên trên gác cả. Nước vô nhà là lên gác thôi, ở đây gọi là chuyển lên chạn
- H: Thế còn người thì lên đâu?
- Đ: Người lên luôn
- H: Thế nhà này bây giờ có chạn không ạ?
- Đ: không. Giờ không lụt nữa, giờ ở đây cao rồi thì thôi.
- H: Nhưng mà cháu thấy các anh ấy bảo có đợt lụt còn lên đến tận tường rào này mà.
- Đ: không đến, ngoài đường lụt 1 mét.
- H: Trong nhà ông bà có cái thuyền không?
- Đ: Tôi cứ đi bộ, thuyền tôi không cần. Con cháu có đến đưa thì đi.
- H: Giờ vào trong đê lụt thì ông bà phải chuẩn bị những cái gì?
- Đ: Lụt thì phải chuẩn bị lương thực, thực phẩm để mua lụt có mà ăn. Chuẩn bị nơi để nhốt con gà.
- H: Gà nhốt ở đâu ạ?
- Đ: Gà, bò tôi đưa lên thềm nhốt.
- H: Thềm đâu ạ?
- Đ: Đây.
- H: Nhà nào cũng thế?
- Đ: Có nhà họ đưa ra ngoài đê, tôi thì tôi không chạy được, tôi chỉ đưa lên thềm nhà thôi.
- H: Trong mấy chục năm qua, có năm nào lụt mà ông bà phải đi sơ tán không?
- Đ: Đây sống với lụt quen rồi
- H: Mấy đợt lụt vừa rồi là mình không bị ảnh hưởng, mình vẫn ở đây. Thế nhà vệ sinh các thứ bị ngập thì làm thế nào? tắm rửa thì làm sao? Vì cháu thấy có đợt bão ngập đến cả tháng liền.
- Đ: Cũng không đến tháng, mức nước ở trong nhà ra. Nhà nào cũng chuẩn bị các thứ đến tháng 7 là lên chạn.
- H: Năm nào đến tháng 7 nhà mình ông bà cũng phải chuẩn bị xay thóc, xay lúa, mua đồ ăn, bình ga để sẵn. Lúc đó ông bà chuẩn bị hay con cái chuẩn bị cho ạ?
- Đ: Con cái.
- H: Ông bà có đồng con không ạ?
- Đ: 6 đứa, bây giờ có gia đình cả rồi.
- H: Ở quanh đây ạ?
- Đ: Có 1 người ở đây, 1 người gần nhà văn hóa, có đứa làm ở Đồng nai, có đứa ở bên Lào, vợ ở nhà, còn lại ở trong miền nam cả.
- H: Thế là có 2 người ở gần, nếu lụt ông bà có gì cần thì các con sẽ hỗ trợ mua bán.
- Đ: Nếu cần thiết thì con cháu nó đến.

- H: Ở đây ông bà có thấy có đợt lụt nào mà phải sơ tán lên các nhà cao không?
- Đ: Chưa, nói chung dân ở đây họ chỉ ở nhà, không phải đi sơ tán. Nhà cao, nhà thấp họ cũng ở, họ kê giường lên cho cao, ở đây có 4-5 nhà, trong nhà lụt lội đến bụng. Nhà phó chủ tịch cũng lụt lúp mái, đây là mới làm lại năm ngoái nên cũng đỡ, ở đây thấp.
- H: Thế nên các nhà bây giờ cũng phải làm cao lên.
- Đ: như xóm nhà tôi giờ xây cao cũng không lo lụt.
- H: Nhà nào cũng có thuyền chứ ạ? Hay là có nhà có nhà không?
- Đ: có nhà có nhà không. Thuyền thì sẵn, vì ở đây làm nông nghiệp, họ sắm cái thuyền để họ gặt lụt.
- H: Cháu thấy họ bảo nếu nhà nào không có thuyền thì họ làm bè bằng cây chuối? Nếu lụt ra vườn chặt cây chuối làm bè. Ông bà đã bao giờ đi bè chuối thế chưa?
- Đ: năm lụt to thì có. Ra vườn chặt 3 cây chuối, đóng cái bè rồi đi mô thì đi.
- H: Bà có biết đi bè thế không bà?
- Đ: không.
- H: Bà có biết bơi không bà?
- Đ: không.
- H: Thế ông thì biết đi bè chuối?
- Đ: Tôi thì biết bơi.
- H: Ông bà thấy người dân ở đây có phải thay đổi kế hoạch sản xuất để thích nghi với lũ lụt không? Chẳng hạn như ông nói vụ hè thu họ phải làm thế nào để gặt được trước lụt. Bây giờ vụ lúa người ta có làm sớm hơn so với trước kia không?
- Đ: Lúa giờ thì ăn chắc rồi. Họ làm giống ngắn ngày, khoảng 100 ngày là thu hoạch, do có chỉ đạo gặt trợ lụt, năm nào cũng thế, có lịch chốt ngày nào cấy, gặt để trợ lụt.
- H: Ngoài ra người dân còn phải thay đổi gì để phù hợp với tình hình thời tiết khó khăn như thế? VD như về vật nuôi, người ta có thay đổi con vật nuôi?
- Đ: Ở đây thì phải dự trữ thức ăn, nuôi trâu nuôi bò là phải dự trữ thức ăn, đến mùa phơi rom, phơi dạ là phải cất hết. Phơi rồi cất lên chỗ cao để lụt khỏi hư, mùa rét cho ăn cho khỏi chết rét.
- H: Còn phải chuẩn bị thức ăn cho gà què, lợn.
- Đ: ừ
- H: Về xây dựng nhà cửa, cách xây nhà có khác so với ngày xưa không?
- Đ: Xây thì khác nhiều, nhà nào cũng phải tôn nền cho cao, phải dựng bê tông cốt thép để chống bão lụt. Trước đây thì nhà gỗ, ải, ăn thua chi.
- H: Tức là phải xây dựng nhà chắc chắn, kiên cố hơn, nền tôn cao. Nhà ai cũng thế ạ?
- Đ: Nhà mô cũng thế, người ta lấy mức độ là phải cao hơn lụt năm 2010, lụt đó người ta coi là lụt lịch sử, tôi sống 80 năm rồi mà chưa có năm mô mà lụt to như thế.
- H: Vâng, thế nhà cửa thì tôn nền cao, xây bê tông thế còn chuồng trại thì có làm khác so với trước kia không ạ? Chuồng nuôi bò, nuôi lợn...
- Đ: Cũng có, phải làm, phải xây cột bê tông, chắc chắn, công trình phụ cũng phải làm chắc chắn.
- H: Nếu không làm chắc chắn thì nó bị hỏng hay nó bị trôi mất ạ?
- Đ: Nó đổ mất.
- H: Ông ở đây lâu thì ông thấy chính quyền địa phương họ giúp đỡ người dân như thế nào trong quá trình ứng phó với lũ lụt? Có chính sách gì giúp đỡ người dân, hỗ trợ người dân không?
- Đ: Những gia đình neo đơn thì có các anh dân quân đến trèo chống nhà cửa cho, thông báo trên loa đài, những gia đình đủ điều kiện thì không phải giúp, những gia đình có ông bà già cả, gia đình neo đơn thì có lực lượng dân quân họ đến họ giúp.
- H: Ngoài bản tin thời tiết ở trên tivi thì chính quyền địa phương có bản tin riêng phát loa cho người dân không?

- Đ: Trận siêu bão vừa rồi thì có này, chứ còn bình thường nhà mô cũng có đài, tivi thì tự nghe thôi, vừa rồi siêu bão thì có loa, có lệnh phòng chống bão của huyện về xã phổ biến để cho bà con chuẩn bị.
- H: Bão lụt qua rồi thì địa phương có hỗ trợ gì cho người dân không ạ? Có cứu trợ gạo, thóc, thức ăn không ạ? hoặc từ các nguồn hỗ trợ bên ngoài?
- Đ: Có các nguồn hỗ trợ bên ngoài thôi chứ xã không có. Năm 2010 ở bên ngoài hỗ trợ cho cũng nhiều, gạo rồi chăn màn, áo quần, các nơi trở về đây hỗ trợ nhiều, còn địa phương thì không có. Xã đây nguồn ngân sách còn thiếu hụt nên không có cung cấp cho dân.
- H: Vào thời kỳ lũ lụt thì người dân tham gia phòng chống lũ lụt thế nào? Ở đây người ta có huy động người dân vào các công tác phòng chống lụt bão chung, nhà nọ hỗ trợ nhà kia?
- Đ: Cũng có, nhưng ở đây chủ yếu là lực lượng trai trẻ dân quân, còn đâu là tự lực, các gia đình tự lo, trường hợp đặc biệt thì sử dụng dân quân họ đến họ làm cho. Giờ thì nhà cửa nhà mô cũng cứng cả rồi, những đồ ải ải, lật vạt thì họ xây sửa lại.
- H: Nhà ai bị tốc mái thì dân quân cũng tới giúp?
- Đ: Nhà ai bị tốc mái không sửa được thì bà con tới giúp làm cho, thôn họ huy động bà con đến giúp, thì bà con người ta cũng nhiệt tình đến giúp. Thôn chỉ cần loa là bà con người ta đến giúp.
- H: Theo bà để trợ giúp cho người dân và chính quyền ứng phó tốt trước tác động của thủy tai thì cần hỗ trợ những gì ạ? Chẳng hạn giờ người ta có hệ thống thông tin rất tốt, người ta thông báo cho mình về mức nước, mức lũ, người ta thông tin cho mình để mình chuẩn bị để đảm bảo an toàn cho người và cho tài sản thì ông bà thấy có tốt không?
- Đ: Cái đó thì được, đến mùa lụt bà con lo, chuẩn bị. Họ lo lắm, nhà mô cũng lo bảo vệ tài sản của mình.
- H: Những hôm lụt như thế thì có mất điện không ạ?
- Đ: Mất điện chứ.
- H: Tại vì mình cứ canh tin trên tivi, trên đài thì mất điện làm sao mà xem được trên tivi để mà biết.
- Đ: nghe đài, nghe đài pin, nhà mô cũng có đài radio
- H: Vào lúc lụt bão như thế thì xem tivi bao nhiêu lần trong ngày?
- Đ: Có nhà họ xem cả ngày.
- H: Liên tục luôn
- Đ: không làm chi thì mở tivi xem.
- H: Nhưng mà có trường hợp tivi chưa báo thì lụt đã đến rồi, không phải họ báo trước vài ngày mình còn có điều kiện mình chuẩn bị, chẳng hạn như cơ siêu bão vừa rồi. Ở đây cũng rất lo bão vào, nhưng cuối cùng nó lại chạy ra bên ngoài.
- Đ: Nó mà vào thì trở tay không kịp
- H: Thế nên tivi cũng không nắm được hướng đi của bão, thế thì lúc đó người dân phải làm thế nào?
- Đ: Dân phải tự lo thôi
- H: Lo thì căn cứ vào đâu mà tự lo.
- Đ: Khi mà khẩn cấp quá thì nhà mô nhà đấy tự lo thôi, tôi trèo không được, ông bà già rồi, chịu.
- H: Thế là ngập 2 ông bà cứ ở nhà thôi.
- Đ: Ở đây thôi.
- H: Giờ ông bà già thế này thì ông bà sống bằng nguồn nào ạ?
- Đ: Con cháu hỗ trợ. Trước làm ruộng, 10 năm nay không làm được cái chi nữa, con cháu gửi về cho mà ăn.
- H: Hỗ trợ tiền đã đành, nhưng những lúc trái nắng trở trời thì làm sao?
- Đ: Thì phải đi bệnh viện, năm nay tôi đi bệnh viện 3 lần, bà đi 1 lần.
- H: Lúc đấy có các con chăm sóc không?

Đ: Có, cái đũa ở nhà đây phải đi, phải đưa đi, đưa về, nằm bệnh viện thì phải ở đây.
H: Những lúc lụt bão thì các con lo cho ông bà như thế nào? VD tiền thì gửi về đã đành rồi, biết là ông bà không đi đâu được thì họ lo cho ông bà thế nào?
Đ: Các con gửi tiền về ông bà ở nhà tự lo.
H: Vâng, nhưng các anh chị ấy có mua thức ăn cho ông bà hay không hay ông bà tự mua?
Đ: Thức ăn mấy năm nay là con nó mua cho, chứ ông bà không đi đâu được. Chợ ông bà cũng không đi được.
H: Chợ có xa đây không ạ?
Đ: Gần, Ở đây chỉ có 1 cái chợ Trung ương đó.
H: Thế là ngập các con phải đi mua giúp cho các thứ.
Đ: Mua rồi để dần dần mà ăn. Giờ có bếp ga, trước đun củi, ướt hết.
H: Ở đây bắt đầu đun bếp ga từ bao giờ bà nhi?
Đ:.....
H: Vâng, còn đâu người dân ở đây mua bếp ga từ lâu rồi. Nếu trời mưa lụt thì ông bà có đủ nước sạch để dùng không? Có ai phải thiếu nước sang xin của nhà mình không?
Đ: nhà mô cũng có bể mà, giờ có nước sạch rồi.

Kết thúc